

Schulnachrichten.

WIADOMOŚCI SZKÓLNE.

A. Lehrverfassung.

Die drei unteren Klassen sind in parallele Cötus, VI — IVa. für die Schüler polnischer, VI—IVb. für die Schüler deutscher Abkunft getheilt; in jenen ist die Unterrichtssprache die polnische, in diesen die deutsche. In den drei oberen Klassen kommt die polnische Sprache als Unterrichtssprache in folgenden Gegenständen zur Anwendung: in den beiden Tertien: in der Religionslehre, dem Polnischen, Französischen, der Mathematik und Naturgeschichte, zusammen in 10 wöchentlichen Stunden; in Prima und Secunda: in der Religionslehre, dem Polnischen, dem Hebräischen und der Interpretation des griechischen Prosaikers, zusammen in 10 wöchentlichen Stunden; alles Andere wird in deutscher Sprache gelehrt.

Religionslehre.

Für die katholischen Schüler: in VI. vom Gebet, Erklärung des Vater unser, des Engl. Grußes, der Kirchengebote und speciell des Glaubensbekenntnisses, wöchentl. 1 Stunde; — Biblische Geschichte: von der Erschaffung der Welt bis zur Theilung der jüdischen Nation in das Reich Juda und Israel, wöchentl. 2 Stunden; — in V. Erklärung der zehn Gebote, der Kirchengebote, von der Gnade und den h. Sacramenten, wöchentl. 1 St. — Biblische Geschichte: von der Theilung der jüdischen Nation in das Reich Juda und Israel bis zu Ende des A. T.; N. T. von der Geburt Christi bis zum dritten Jahre seines Lehramtes, wöchentl. 2 St. — in IV. Erklärung der zehn Gebote, der Kirchengebote, von der Gnade, von den h. Sacramenten im Allgemeinen und im Besonderen, wöchentl. 1 St. — Biblische Geschichte: Wiederholung des A. T., Erklärung der wichtigeren Parabeln Jesu im N. T. nebst Geographie

A. Plan nauk.

Każda z trzech klas niższych ma po dwa oddziały, oddz. VI—IVa. dla uczniów polskiego, VI—IVb. dla uczniów niemieckiego pochodzenia; w tamtych wykładają się nauki po polsku, w tych zaś po niemiecku. W trzech wyższych klasach używa się języka polskiego do wykładania w następujących przedmiotach: w kl. III niższej i wyższej: w nauce religii, języka polskiego, francuskiego, matematyki i historii naturalnej, ogółem w 10 godzinach tygodniowo; w kl. I i II: w nauce religii, języka polskiego, hebrajskiego, i przy tłumaczeniu prozaisty greckiego, ogółem w 10 godzinach tygodniowo; reszta przedmiotów naukowych udziela się w języku niemieckim.

Nauka religii.

Dla uczniów katolickich: w VI. o modlitwie, wykład modlitwy Pańskiej, pozdrowienia Anielskiego, przykazań kościelnych a szczegółowo składu apostołskiego, tygodn. 1 godz.; — historia św. od stworzenia świata aż do podziału narodu żydowskiego na królestwa Judzkie i Izraelskie, tygd. 2 godz.; — w V wykład dziesięciorga przykazań Bożych i kościelnych, tudzież o łasce i sakramentach św., tyg. 1 godz.; — historia św. od podziału narodu żydowskiego na królestwa Judzkie i Izraelskie aż do końca starego testamentu; nowy testament od narodzenia Chrystusa aż do trzeciego roku Jego nauczania, tyg. 2 godz.; — w IV wykład dziesięciorga przykazań Bożych i kościelnych, tudzież o łasce i sakramentach św. w ogólności i w szczególności, tyg. 1 godz.; — historia św.: powtórzenie starego testamentu, wykład ważniejszych przypowieści Jezusa w nowym testamencie zawartych, oraz jeografia

von Palästina, wöchentl. 1 St. — in III. Lehre von der Kirche, von der Heiligenverehrung, vom Segnen und von den h. Sakramenten im Allgemeinen und im Besonderen, wöch. 1 St.; — Sittenlehre: von den Pflichten des Menschen gegen Gott, wöch. 1 St. — in III. Glaubenslehre: von Gott und Gottes Eigenschaften, von der Offenbarung, Tradition und der h. Schrift, von der Erschaffung der Welt, der Geister und der Menschen, vom h. Messopfer, wöchentl. 1 St.; Sittenlehre: von den Pflichten des Menschen gegen sich selbst, nebst Erklärung mehrerer wichtigerer Ceremonien der kath. Kirche, w. 1 St.; — in II. Lehre von der Kirche, ganz speciell; Lebensbeschreibung der berühmtesten Kirchenväter, w. 1 St.; — Kirchengeschichte: das germanisch-slavische Zeitalter, w. 1 St. — in I. Lectüre der h. Schrift, v. D. des 1. Briefes des Apostels Johannes, n. D. Apostelgesch., nebst Erläuterungen, w. 1 St.; — Kirchengeschichte: das dritte Zeitalter, w. 1 St. — Lehrbücher: Katechismus von Radzki, Biblische Geschichte von Tyc, Glaubens- und Sittenlehre nach Ontrup, in den beiden oberen Klassen das Religions-Handbuch von Martin.

Für die evangelischen Schüler: in VI. und VII. Biblische Geschichte: von der Erschaffung der Welt bis zur Zeit der Könige; Katechismus: die zehn Gebote auswendig gelernt, außerdem noch eine Anzahl Bibelsprüche und 8 Kirchenlieder, w. 2 St.; — in V. Biblische Geschichte: vom Zeitalter der Könige bis zu den Makkabäern; Katechismus: die zehn Gebote erklärt, den ersten Artikel des zweiten Hauptstückes auswendig gelernt und erklärt, 8 Kirchenlieder auswendig gelernt, w. 2 St.; — in IV. Biblische Geschichte: das N. T. von Christi Geburt bis zu seiner Himmelfahrt; Katechismus: die 3 Artikel des christl. Glaubens; auswendig gelernt 8 Kirchenlieder und viele Bibelsprüche, w. 2 St.; — in der combinirten III. und IIIo. Wiederholung der Lehre von der Trinität, Erklärung des Gebotes des Herrn und der h. Sacramente. Daneben ist nach Luther's Uebersetzung gelesen worden das Evangel. Johannis, sowie dessen Briefe, auswendig gelernt 6 Kirchenlieder nebst Bibelsprüchen, w. 2 St.; — in II. und I. Religionslehre: von der h. Schrift des alten und neuen Testaments; Kirchengeschichte: die ersten 6 Jahrhunderte und die letzten 3 Jahrh.; erklärt wurden: 21 Artikel der Augsburgerischen Confession; gelesen wurde das Ev. Lucae nach dem griechischen Urtexte. Lehrbücher: in den 4 unteren Klassen: die biblische Geschichte von Preuß, der Katechismus Luthers herausgegeben von Reymann, die geistlichen Lieder von Anders und Stolzenburg; in den beiden oberen Klassen das Lehrbuch von Petri, die Augsburgerische Confession.

Palestiny, tygd. 1 godz.; — w III. nauka o kościele, o czci świętych pańskich, o czyściu i o sakramentach śś. w ogólności i w szczególności, tyg. 1 godz.; — nauka moralności: o powinnościach człowieka względem Boga, tygd. 1 godz.; — w IIIo. nauka wiary: o Bogu i przymiotach Boga, o objawieniu, tradycyi i piśmie św., o stworzeniu świata, duchów i ludzi, o ofierze mszy św., tygd. 1 godz.; — nauka moralności: o powinnościach człowieka względem siebie samego, nadto wykład niektórych ważniejszych obrządków kościoła katolickiego, tygd. 1 godz.; — w II nauka o kościele, jak najszczegółowiej wyłożona; żywoty najcenniejszych ojców kościoła, tygd. 1 godz.; — historia kościelna: wiek germańskosłowiański, tyg. 1 godz.; — w I czytanie pisma św., przed W. Nocą pierwszego listu Jana apostoła, po W. Nocy czytanie i wykład dziejów apostołskich, tygd. 1 godz.; — historia kościelna: wiek trzeci, tygd. 1 godz. — Książki: Katechizm Radzkiego, Historia św. Tyc, Nauka wiary i moralności Ontrupa, w dwóch wyższych klasach nauka religii Martina.

Dla uczniów ewangelickich: w VI i VII historia św. od stworzenia świata aż do zaprowadzenia królów; katechizm: uczono się na pamięć dziesięciorga przykazań Bożych, nadto wiele przypowieści i 8 pieśni kościelnych, tygd. 2 godz.; — w V historia kościelna: od zaprowadzenia królów aż do Makabeuszów; katechizm: wyłożono dziesięciorgo przykazań Bożych, uczono się na pamięć i wyłożono 1. artykuł II. rozdziału, prócz tego uczono się na pamięć 8 pieśni kościelnych, tygd. 2 godz.; w IV historia św.: nowy testament od narodzenia Chrystusa aż do Jego wniebowstąpienia; katechizm: 3 artykuły wiary chrześcijańskiej; uczono się na pamięć 8 pieśni kościelnych i wielu przypowieści; tygd. 2 godz.; — w połączonych III. i IIIo. powtórzono naukę o Trójcy przenaświętszej i wyłożono modlitwę Pańską. Nadto czytano podług tłumaczenia Lutra ewangelię Jana, jako i listy jego, na pamięć uczono się 6 pieśni kościelnych, oraz przypowieści, tygd. 2 godz.; — II i I nauka religii: o piśmie św. starego i nowego testamentu; historia kościelna: pierwsze 6 wieków i 3 ostatnie wieki; wyłożono 21 artykułów wyznania augsburgskiego; czytano po grecku ewangelię Łukasza św. — Książki: w 4 niższych klasach: Historia święta Preussa, Katechizm Lutra wydany przez Reymanna, Pieśni duchowne Andersa i Stolzenburga; w dwóch wyższych klasach: Nauka religii Petrego, Wyznanie augsburgskie.

Deutsche Sprache.

Vlb—IVb., Uebungen im Lesen, Nacherzählen und Declamiren, nach Auras und Gnerlich, w. 1 St.;— in der Orthographie und im schriftlichen Gedanken- ausdruck, in IV. kleinere freie Aufsätze erzählenden Inhalts, Grammatik nach Heyse, w. 1 St.;— in VIa. und Va. w. 6 St. Formenlehre nach Jerzykowski's Grammatik und Lawicki's Wypisy, Uebungen im Lesen, Nacherzählen und Declamiren, im mündlichen Uebersetzen und w. 1 St. im schriftlichen Uebersetzen und kleineren Ausarbeitungen abwechselnd mit ortho- graphischen Uebungen; in IVa. w. 5 St. Satzlehre und dieselben Uebungen;— in III. w. 3 St. Satz- lehre, Uebungen im Uebersetzen aus Wypisy polskie, Lesen, Nacherzählen und Declamiren nach dem Lehr- buche von Auras und Gnerlich, Zwöchentliche schrift- liche Ausarbeitungen;— in II. w. 2 St. Rückgabe und Besprechung der 4wöchentlichen freien Aufsätze; freie Vorträge der Schüler, Lectüre und Erklärung profaischer und poetischer Stücke aus Auras und Gnerlich's Lehrbuche;— in I. w. 3 St. logische Uebungen, freie Vorträge, Lectüre und Geschichte der deutschen Nationalliteratur, Rückgabe der freien Auf- sätze. Zu schriftlicher Ausarbeitung wurden folgende Aufgaben gestellt:

in II.

Die Verschwörung Catilina's, nach Sallust. — Vorzüge des Eisens vor dem Golde. — Hanno schildert die Thaten seines Bruders Hannibal nach der Schlacht bei Cannä vor dem karthagischen Senate. — Gedanken- gang des Schillerschen Gedichts „der Gang nach dem Eisenhammer.“ — die Entdeckung Amerika's in ihren guten und schlimmen Folgen. — Der Winter, ein Bild des Todes. — Die Feuersbrunst. — Der Jahrmarkt (Klausurarbeit). — Gedankengang des Gedichtes „der Taucher“ von Schiller. — Die Pyrgische Gesetzge- bung. — Der Geizige und der Verschwender, eine Parabel. — Gedanken des Schülers am Ende des Schul- jahres (Klausurarbeit).

in I.

Das Leben ein Traum. — Welche Folgen hatte für Rom die Zerstörung Carthago's? — *Aequam memento rebus in arduis servare mentem.* — Wann stand Rom am größten da? — Wer erweckt Vertrauen bei Anderen? — Britannien, nach Tacitus' Agricola. — Gebirg und Ebene; in der Form eines Dialog's. — Welche Folgen hat es, wenn man sich bei der Vorbereitung auf die Schriftsteller einer Uebersetzung bedient? — Wodurch ist der Verrath des Spartaners Pausanias so auffallend? — Warum verdient der Landmann unsere Achtung? — Die Pharisäer, nach dem Evangelium. — Heinrich der Finkler und Rudolph von Habsburg, ein Vergleich (Abiturientenarbeit).

Polnische Sprache.

VIa. — IVa. w. 2 St. Grammatik nach Mucz- kowski, Uebungen im Lesen, Nacherzählen, Declamiren nach dem Lesebuche von Rymarkiewicz, in VI. und V. wöchentl. orthographische Uebungen und Exercitien, in IV. Zwöchentl. kleine freie Ausarbeitungen;— Vlb.— Vb. w. 6 St. Grammatik, Uebungen im Lesen, Nach- erzählen und Declamiren, im mündlichen und schrift- lichen Uebersetzen, nach Popliński's Elementarbuch u. Wybór;— IVb. w. 5 St. Wiederholung der Gram- matik und dieselben Uebungen, nach Popliński's Gram-

Język niemiecki.

Vlb.—IVb. czytanie, opowiadanie i deklama- cye podług Auras i Gnerlicha, tygdn. 1 god., ćwic- zzenia w ortografii i stylu, w IV wypracowania małe treści opowiadającej, grammatyka podług Hey- sego, tygdn. 1 godz.;— w VIa i Va tygod. 6 god. odmiana wyrazów podług Jerzykowskiego gramma- tyki i Wypisów Ławickiego, czytanie, opowiadanie i deklamacye, ćwiczenia w tłumaczeniu ustnem i tygodn. 1 godz. w tłumaczeniu piśmiennem, wy- pracowania małe przeplatane ćwiczeniami ortogra- ficznemi; w IV tygodn. 5 godz. nauka o zdaniu i także ćwiczenia. — w III tygodn. 3 godz. nauka o zdaniu, tłumaczenie z Wypisów polskich, czyta- nie, opowiadanie i deklamacye podług Auras i Gnerlicha, co 3 tygodnie wypracowania piśmienne;— w II tygdn. 2 godz. rozbiór wypracowań domo- wych co 4 tygodnie zadawanych, ćwiczenia ustne, czytanie i objaśnianie wyimków prozaicznych i po- etycznych z Auras i Gnerlicha;— w I tygdn. 3 godz. ćwiczenia w logice, wolne wykłady, historia literatury niemieckiej wsparta czytaniem odnośnych autorów, rozbiór wypracowań domowych. Na wy- pracowania piśmienne zadano następujące temata:

w II.

w I.

Język polski.

VIa—IVa. tygdn. 2 godz. grammatyka podług Muczowskiego, czytanie, opowiadanie i deklama- cye podług Rymarkiewicza, w VI i V tygodniowe ćwiczenia ortograficzne i małe wypracowania, w IV co 2 tygdn. stósowne wypracowania domowe; Vlb — Vb. tygdn. 6 godz. grammatyka, czytanie, opo- wiadanie i deklamacye, ćwiczenia w ustném i pi- śmienném tłumaczeniu podług Poplińskiego Książki elementarnej i Wyboru;— IVb tygdn. 5 god. powtórzenie grammatyki i także ćwiczenia podług

matik und Wybór und dem Übungsbuche von Woliński und Hänfel; — III. w. 2 St. Fortsetzung derselben Übungen, Lectüre nach dem Lesebuche von Rymarkiewicz, Zwöchentl. freie Ausarbeitungen; — II. w. 2 St. über die allgemeinen Eigenschaften des poetischen Styls und das Hauptsächliche über die Dichtungsarten nach Cegielski's Poetik, Lectüre prosaischer und poetischer Stücke nach Rymarkiewicz und Cegielski, Redeübungen, Besprechung der Zwöchentl. freien Arbeiten; — I. w. 2 St. polnische Literaturgeschichte von den ältesten Zeiten bis 1621, Lectüre nach Rymarkiewicz, freie Vorträge, Besprechung der Zwöchentl. freien Arbeiten. — Zu schriftlicher Ausarbeitung wurden folgende Aufgaben gestellt:

in II.

Treść poematu Juliusza Słowackiego pod tytułem: Jan Bielecki, skreślona w formie żywój i składnej powieści. — Opis najważniejszego wypadku z życia mojego. — Opis szczegółowy zburzenia Kartaginy lub Koryntu. — Jakie korzyści płyną z nauk przyrodzonych? — Jakie korzyści płyną z nauk historycznych? — Charaktery Tadeusza i Hrabiego w Panu Tadeuszu A. Mickiewicza. — Prawdziwa przyjaźń może tylko między cnotliwymi istnieć. — O satyrze.

in I.

Historyczne znaczenie morza Śródziemnego. — Co znamionuje w dziejach ludzkości początek wieków nowszych? — Zasługi duchowieństwa około oświaty w Polsce w pierwszych wiekach jej istnienia. — Jakie wady Polaków wytyka Jan Kochanowski w wierszu swoim „Satyr“? — Myśl główna i układ poematu Bohdana Zalewskiego pod tytułem „Duch od stepu“. — Co nakazywały i zalecały przedewszystkiem ustawy konwiktu warszawskiego XX. Pijarów, zawarte w Józefa Lukaszewicza historyi szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim? — Cnota i praca: prawdziwego szlachectwa zasady. — Ćwiczenie poetyczne (miarowe lub rymowane). — (Abit.) Jakim sposobem osiągnął Juliusz Cezar najwyższą władzę w Rzymie?

Lateinische Sprache.

Grammatik in VI. die regelmässige, in V. die unregelmässige Formenlehre, in IV. Syntar der Casus, in III. Syntar des Verbums, in II. und I. Wiederholung und Vervollständigung der Syntar; Grammatiken von Moliński und Putsche, Uebersetzungsbücher von Jerzykowski (Va.), Dünnebier (Vb.), Popliński (Va., IVa.), F. Schulz (Vb.), Spiess (Vb. III), Seyffert (II, I) Memorirübungen nach Bonnel; metrische Übungen von IIIu. ab nach Seyffert's Palästra. Lectüre: IVb. w. 5 St. Cornelius Nepos: de regg. Ham., Hann., Them., Arist., Paus., Cim., Milt., Conon; — IVa. w. 5 St. Cornelius Nepos: Them., Milt., de regg. Hamilc., Hannib., Arist., Pausan., Cim., Lysand., Alcib., Thrasyb., Conon, Epom., Pelop., Agesil. — IIIu. w. 4 St. Caesar de b. G. lib. I, II, III; w. 2 St. Ovid. Metam. lib. I. v. 1 — 437, II. v. 1 — 408. — IIIo. w. 4 St. Caesar de b. c. lib. III; w. 2 St. Ovid. Metam. lib. IX. — XII.

II. w. 4 St. Livius lib. XXIII, Cicero de amicitia, privatim Livius lib. XXII; w. 2 St. Virgil.

Grammatyki i Wyboru Poplińskiego i Książki do tłómaczenia Wolińskiego i Hänsla. — III tygd. 2 godz. ciągniono dalej także ćwiczenia, czytano z Wypisów Rymarkiewicza i co 3 tygod. wypracowania oddawano. — II tygd. 2 godz. o ogólnych przmiotach poetyckiego stylu i krótka nauka o poezji i jej rodzajach, podług Nauki poezji Cegielskiego, czytano wyimki prozaiczne i poetyczne podług Rymarkiewicza i Cegielskiego, wolne wykłady, rozbiór wypracowań domowych co 4 tygodn. zadawanych. — I tygd. 2 godz. historia literatury polskiej od najdawniejszych czasów aż do r. 1621, czytano wyimki z Rymarkiewicza, wolne wykłady, rozbiór wypracowań domowych co 4 tygodn. zadawanych. — Na wypracowania piśmienne zadano następujące temata:

w II

w I.

Język łaciński.

Grammatyka w VI regularna, w V nieregularna odmiana wyrazów, w IV składnia przypadków, w III składnia słowa, w II i I powtórzone i uzupełniono naukę o składni, podług grammatyk Molińskiego i Putsche, tudzież książek do tłómaczenia Jerzykowskiego (VIa), Dünnebiera (VIb), Poplińskiego (Va, IVa), F. Schultza (Vb). Spiessa (IVb, III), Seyfferta (II, I). Uczono się wokabul podług Bonnela: ćwiczenia metryczne od IIIu. począwszy podług Palestry Seyfferta. Czytano: IVb. tygd. 5 godz. Korneliusza Neposa: de regg., życie Hamilc., Hannib., Themist., Arist., Pausan., Cim., Milt., Conona; IVa. tygd. 5 godz. Korneliusza Neposa: życie Themist., Milt., de regg., Hamilc., Hannib., Arist., Pausan., Cim., Lysand., Alcib., Thrasyb., Conona, Epam., Pelop., Agesil. — IIIu. tygd. 4 godz. Caesar de b. G. lib. I, II, III; tygd. 2 godz. Ovid. Metam. lib. I. v. 1 — 437, II, v. 1 — 408. — IIIo. tygd. 4 godz. Caesar de b. c. lib. III; tygd. 2 godz. Ovid. Metam. lib. IX — XII. — II tygd. 4 godz. Livius lib. XXIII, Cicero de

Aen. lib. I, VI. — I. w. 4 St. Cicero Tuscul. lib. V. Tacitus Agricola, privatim Sallust. Catil. Livius lib. XXIII; w. 2 St. Horat. Carm. lib. III, IV, ausgewählte Epoden, Satiren und Episteln. — Schriftliche Uebungen: VI—II. wöchentlich ein Scriptum, ferner VI. und V. Zwöchentl. IV — I. Zwöchentl. ein Extemporale, in II. nach Ostern 2 freie Aufsätze: Belli Punici secundi brevis enarratio und Laudes Scipionis Africani Minoris; in I. Zwöchentl. ein Scriptum und 4wöchentl. eine freie Ausarbeitung, wozu folgende Thematata gestellt wurden:

Vitae enarratio. — De Romanorum regum in civitatem meritis. — Quam causam habuit Miltiadis damnatio? — Virtutem incolumem odimus, sublatam ex oculis quaerimus invidi. — Carminum quibus Horatius Neronem laudat argumenta enarrantur. — Res publica Romana calamitatibus acceptis maiores habuit animos, quam rebus secundis. — Spartanorum in Thermopylis et Fabiorum ad Cremeram exitus inter se comparantur. — Quibus expeditionibus Romani paullatim Britannos opprimerentur. — Agricolae vita. — Unius viri prudentia Graecia liberata est Europaeque succubuit Asia. (Zugleich) Abiturientenarbeit. Abit. Scriptum Cicero de rep. lib. I. cap. 44.)

Griechische Sprache.

Grammatik in IIIu. Formenlehre bis zu den Verbis in *μ*, in IIIo. Beendigung der Formenlehre, von der Wortbildung, den Negationen und Präpositionen, in II. und I. Syntax, nach den Grammatiken von Enger und Buttman und dem Übungsbuche von Enger; Scripta wöchentlich in IIIu. und IIIo. Zwöchentl. in II. und I.; — Lectüre: IIIo. w. 3 St. Xenoph. Anab. lib. I, II; nach Ostern Formenlehre des epischen Dialekts, Hom. Odyss. lib. I. v. 1—157. — II. w. 3 St. Xenoph. Cyrop. lib. I, II; w. 2 St. Hom. Odyss. lib. I, II, III, XII—XV. — I. w. 3 St. Herod. lib. V, Thucyd. lib. VI, privat. Herod. lib. VI, Xenoph. Hellen. lib. IV—VI; w. 2 St. Homer Ilias lib. I, II, Sophocl. Electra. — Abiturienten-Scriptum Arrian. Exped. Alex. II, 14.

Französische Sprache.

Grammatik IV. 4 St. nach Plösz Elementarbuch bis Lektion 74. — IIIu. 2 St. Beendigung des I. Cursum, vom II. Cursum bis Lektion 24. — IIIo. 2 St. II. Cursum von Lektion 24—46. — II. u. I. 2 St. Wiederholung der Formenlehre, Syntax. — Scripta in IV. wöchentlich, in III.—I. Zwöchentl. — Lectüre in II. und I. aus dem Handbuche von Ideler und Nolte 3 Th. — Abitur.-Scriptum aus: Lettre de M. Savarie sur la vie intérieure des Egyptiens.

Hebräische Sprache.

In II. 2 St. die Formenlehre bis zu den unregelmäßigen Verbis, in I. 2 St. bis zum zweiten Ab-

amicitia, privatim czytano Liwiusza ks. XXII; tyg. 2 godz. Virgil. Aen. lib. I, VI. — I tygdn. 4 godz. Cicero Tuscul. lib. V. Tacitus Agricola, prywatnie czytano Sallust. Catil., Livius lib. XXIII; tygdn. 2, godz. Horat. Carm. lib. III, IV, wyborowe epody, satyry i listy — Ćwiczenia piśmienne: w VI — II co tydzień oddano exercitium, w VI i V co 2 tygodnie, w IV—I co 3 tygodnie extemporale, w II. po W. Nocy 2 wolne wypracowania: Belli punici secundi brevis enarratio i Laudes Scipionis Africani Minoris; w I. co 2 tygodnie exercitium i co 4 tygodnie wypracowanie domowe, na które następujące zadano temata:

Język grecki.

Grammatyka w IIIu. odmiana wyrazów aż do słów na *μ*, w IIIo. dokończono odmiany wyrazów, nauka o słoworodzie, o przeczeniach i przyimkach, w II. i I. składnia podług grammatyk Engera i Buttmana i książki do tłumaczenia Engera. Ćwiczenia piśmienne co tydzień w IIIu. i IIIo., co 2 tygodnie w II. i I. Czytano: w IIIo. tygdn. 3 godz. Xenoph. Anab. lib. I, II; po W. Nocy o dialekcie używanym przez poetów epicznych, Hom. Odyss. lib. I. v. 1—157. — II. tygd. 3 godz. Xenoph. Cyrop. lib. I, II; tygdn. 2 godz. Hom. Odyss. lib. I, II, III, XII—XV. — I. tygdn. 3 godz. Herod. lib. V, Thucyd. lib. VI, prywatnie Herod. lib. VI, Xenoph. Hellen. lib. IV—VI; tygdn. 2 godz. Homer Ilias lib. I, II, Sophocl. Electra. — Exercitium zadane abiturientom: Arrian. Exped. Alex. II, 14.

Język francuski.

Grammatyka IV. tygdn. 4 godz. podług książki elementarnej Plötza aż do lekcji 74; — IIIu. tygd. 2 godz. dokończenie kursu I, z kursu II aż do lekcji 24; IIIo. tygd. 2 godz. kurs II od lekcji 24 do 46; — II. i I. tygd. 2 godz. powtórzenie odmiany wyrazów, składnia. — Ćwiczenia piśmienne w IV. co tydzień, w III. — I. co dwa tygodnie. — Czytano: w II. i I. z Idelera i Noltego cz. 3. — Exercitium dla abiturientów wyjęte: z Lettre de M. Savarie sur la vie intérieure des Egyptiens.

Język hebrajski.

W II. tygdn. 2 godz. odmiana wyrazów aż do słów nieregularnych, w I. tygd. 2 godz. aż do dru-

schnitt, nebst Lehre von den Zahlwörtern und Partikeln, nach Seffer. — Abitur.-Scriptum Sam lib. I. cap. III, 1 — 5.

Geschichte und Geographie.

In VI. und V. w. 2 St. Geographie der 5 Erdtheile; in IV. w. 3 St. die wichtigsten Begebenheiten aus der alten Geschichte; politische Geographie von Europa; in III. w. 3 St. Geschichte und Geographie von Deutschland, brandenburg-preussische Gesch.; in III. w. 3 St. Geschichte des Alterthums, Geographie von Central-Europa; in II. w. 3 Stunden römische Geschichte; in I. Repetition der alten Gesch. und Geographie, Geschichte der neueren Zeit; nach den geschichtlichen Lehrbüchern von Pütz und Voigt's Leitfaden der Geographie.

Mathematik und Rechnen.

In VI. w. 3 St. die 4 Species mit unbenannten und benannten ganzen Zahlen, die Brüche; in V. w. 3 St. die gemeinen und die Decimalbrüche, die Verhältnisse und Proportionen, Regula de Tri u. multiplier, einfache Zinsrechnung; in IV. w. 3 St. Repetition, Beendigung der bürgerlichen Rechnungsarten; geometrische Anschauungslehre und Anfangsgründe der Planimetrie bis zur Congruenz der Dreiecke; in III. w. 3 St. Arithmetik: entgegengesetzte Größen, die vier Species mit Monomen und Polynomen, das Potenziren und Extrahiren; Geometrie: Congruenz, Parallelität, Parallelogramme; in III. w. 3 St. Arithm.: Repetition des Pensums der III., Quadriren und Cubiren und Ausziehung der Quadrat- und Kubik-Wurzel, Gleichungen des ersten Grades mit einer Unbekannten; Geomet.: Repetition des Pensums der III. Gleichheit der Dreiecke und Parallelogramme, Proportionen gerader Linien und geradlinigter Figuren bis §. 133 incl.; in II. w. 4 St. Arithm.: Kurze Wiederholung der früheren Pensa, Gleichungen der beiden ersten Grade, arithmeth. und geom. Progressionen, Potenzen, Logarithmen; Geom. Kurze Wiederholung der früheren Pensa, Beendigung der Geometrie, aus der Trigonometrie die Functionen und das rechtwinklige Dreieck; — in I. w. 4 St. Arithm.: Wiederholung der früheren Pensa, Zins- und Renten-Rechnung; Geomet.: Wiederholung der früheren Pensa, schiefwinklige Dreiecke, Stereometrie; nach den Rechnen- und mathematischen Lehrbüchern von Brettner.

Abiturienten-Aufgabe:

Im Dreieck ABC ist der Winkel $A = 50^{\circ}53'44''$, alsdann die von B und A auf die gegenüberliegenden Seiten gefällten Perpendikel $p = 15,52^{\circ}$, $q = 18,05953^{\circ}$ bekannt. Man soll den Flächeninhalt des Dreiecks berechnen. — Die Segmente einer Sehne, von welcher eine andere Sehne halbirt wird, sind die Wurzeln der Gleichung $x - q = \sqrt{x - 9}$, auf Fuß als Maßeinheit bezogen. Wenn nun beide Sehnen sich unter

gigero rozdziału, tudzież o liczebnikach i częściach mowy nieodmiennych, podług Seffera. — Exercit. zadane abiturientom: Sam. lib. I, cap. III, 1—5.

Historia i Jeografia.

W VI. i V. tygd. 2 godz. jeografia 5 części ziemi; w IV. tygd. 4 godz. najważniejsze wypadki z dziejów starożytnych; jeografia polityczna Europy; w III. tygodn. 3 godz. historia i jeografia Niemiec, historia brandenbursko-pruska; w III. tygd. 3 godz. historia starożytna, jeografia Europy środkowej; w II. tygd. 3 godz. historia rzymska; w I. powtórzenie historyi i jeografii starożytnej, historia wieków nowszych, podług książek historycznych Pütza i jeografii Voigta.

Matematyka i Rachunki.

W VI. tygd. 3 godz. cztery główne działania z liczbami nieoznaczonymi i oznaczonymi całkowitemi, ułamki; w V. tygd. 3 godz. ułamki zwyczajne i dziesiętne, stósunki i proporcye, reguła trzech, pięciu i t. d., reguła procentu; w IV. tygd. 3 g-powtórzenie kursu poprzedzającego, dokończenie rachunków praktycznych; nauka unaoaczniania oderwanych pojęć jeometrycznych i początki planimetrii aż do przystawiania trójkątów; w III. tygodn. 3 godz. arytmetyka: o ilościach względnych, cztery działania z jednowyrazami i wielowyrazami, o potęgowaniu i wyciąganiu pierwiastków; jeometrya: o przystawianiu, równoległości i równoległobokach; w III. tygd. 3 godz. powtórzenie kursu klasy III., o potęgach i wyciąganiu pierwiastków pierwszego i drugiego stopnia, równania pierwszego stopnia z jedną nieznaną; jeometrya: powtórzenie kursu przypadającego na kl. III., o równości trójkątów i równoległoboków, proporcye linii prostych i figur prostoliniowych aż do §. 133. włącznie; — w II. tygd. 4 godz. arytmetyka: krótkie powtórzenie kursów poprzednich, równania dwóch pierwszych stopni, arytmetyczne i jeometryczne progressye, potęgi i logarytmy; jeometrya: krótkie powtórzenie kursów poprzednich, dokończenie jeometryi, z trygonometrii rzecz o funkcjach i o prostokątnym trójkącie; — w I. tygd. 4 godz. arytmetyka: powtórzenie kursów poprzednich, rachunki procentu składnego i rentowe; jeometrya: powtórzenie kursów poprzednich, o trójkątach ukośnokątnych, stereometrya, podług arytmetycznych i matematycznych książek Brettnera.

Zadania abiturientów:

einem Winkel von $36^{\circ} 36' 36,3''$ schneiden, so wird gefragt, wie groß der Radius des Kreises sei, zu welchem die Sehnen gehören. — Eine Seitenante $s = 4,4'$ einer Pyramide ist gegen die Grundfläche unter einem Winkel $\alpha = 60^{\circ} 6' 6,6''$ geneigt; die Grundfläche desselben ist ein rechtwinkliges Dreieck, dessen Hypotenuse $5,5'$ und in welchem ein spitzer Winkel $42^{\circ} 42' 42,4''$ ist. Man soll den Inhalt der Pyramide berechnen. — Jemand hat sein Vermögen von 12,000 Thlr. zu 5% auf Zinsen angelegt. Da er aber zur Bestreitung seiner Bedürfnisse jährlich 750 Thlr. gebraucht, so muß das Kapital selbst angegriffen werden. Nach welcher Zeit wird das Kapital verzehrt sein?

Naturkunde und Physik.

In IVa. und IVb. w. je 2 St. Zoologie und Botanik nach dem 1. und 2. Kursus von Szafarkiewicz und Schilling; — in IIIa. 1 St. Mineralogie nach Schilling; — in IIIo. 1 St. das Wichtigste aus der Geologie und dem Thierleben; — in II. 1 St. die festen Körper, Hebel, Rolle, Schwerpunkt, freier Fall, Wurf- und Central-Bewegung; — in I. 1 St. Optik, Calorik, nach dem Leitfaden von Brettner.

Im Schönschreiben wurde in 2wöchentl. St. in den beiden unteren, im Zeichnen in 2wöchentl. in den 3 unteren und in einer gemeinschaftlichen St. für die Schüler der 3 oberen Klassen, im Singen in 2wöchentlichen Stunden in den beiden unteren und in einer gemeinschaftlichen St. für die Vorgerückteren aller Klassen Unterricht erteilt; die Turnübungen, von dem Hülflehrer Roil geleitet, fanden im Sommer an 2 Tagen für I., III. u. IV. und an 2 Tagen für II., V. u. VI. in je 2 Stunden statt; im Winter wurden die beiden oberen Klassen an 2 Tagen der Woche in je 2 Stunden zu Vorturnern ausgebildet.

Historia naturalna i Fizyka.

W IVa. i IVb. tygdn. po 2 godz. zoologia i botanika, 1. i 2. kurs Szafarkiewicza i Schillinga; — w IIIa. tygdn. 1 godz. mineralogia podług Schillinga; — w IIIo. tygdn. 1 godz. co najważniejsze z geologii i z życia zwierzęcego; — w II. tygdn. 1 godz. o ciałach stałych, o dźwigni, o blokach, o środku ciężkości, o wolnym spadku ciał, o ruchu z rzutu wynikłym i dośrodkowym; — w I. tygod. 1 godz. nauka o świetliku i ciepliku, podług Brettnera.

Kaligrafii udzielano po 2 godz. na tydzień w 2 niższych, Rysunków po 2 godz. na tydzień w 3 niższych, 1 godzinę wspólną dla uczniów 3 klas wyższych, Śpiewów po 2 godz. na tydzień w 2 niższych, a 1 wspólną dla tych uczniów klas wszystkich, którzy już większe uczynili postępy; Ćwiczenia gimnastyczne, kierowane przez Nauczyciela pomocniczego Roila, odbywali latem 2 razy na tydzień po 2 godz. uczniowie klas I, III i IV i 2 inne razy na tydzień po tyleż godzin uczniowie klas II, V i VI; zimą zaś sposobili się na przodowników w ćwiczeniach gimnastycznych 2 razy na tydzień po 2 godz. tylko uczniowie dwóch wyższych klas.

B. Verordnungen der vorgelegten Behörde von allgemeinem Interesse.

Vom 19. Oktober 1860. Mittheilung eines Rescript's des Herrn Ministers vom 10. Oktober, wonach bestimmt wird, daß von jetzt ab in der Sexta und Quinta je 6 und in der Quarta 5 wöchentliche Stunden dem Unterricht in der deutschen Sprache gewidmet werden, daß dagegen in den beiden untersten Klassen der Unterricht in der beschreibenden Naturwissenschaft ausfalle; daß in Quarta die dem lateinischen Unterricht gewidmeten Stunden nun eine vermindert, der geschichtlich-geographische Unterricht in 3 wöchentl. Stunden, der Unterricht in der Naturbeschreibung in wöchentl. 2 Stunden erteilt, endlich der Unterricht in der Geographie in den 3 unteren Klassen nicht mehr in deutscher, sondern in polnischer Sprache erteilt werde.

B. Rozporządzenia władz wyższych najbardziej obchodzić mogące.

Pod dniem 19. Października 1860. udzielono reskrypt ministeryalny z dnia 10. Października, na mocy którego odtąd w kl. VI i V tygodniowo po 6, w IV po 5 godzin nauce języka niemieckiego poświęconych być ma; natomiast w dwóch niższych klasach nauka historii naturalnej z przedmiotów planem objętych wykreśloną zostaje; w IV liczba 10 godzin dla języka łacińskiego przeznaczona zmniejsza się o 1 godz., historia powszechna i jeografia ma być udzielaną w 3 godz., historia naturalna w 2 godz. na tydzień; wreszcie jeografia w 3 klasach niższych odtąd nie w języku niemieckim, lecz polskim wykładaną będzie.

Vom 29. Oktober. Mittheilung eines Rescript's des Herrn Ministers Excellenz vom 16. Oktober, wonach der Catechumenen- und Confirmanden-Unterricht der evangelischen Schüler in der Regel an zwei entsprechenden Wochentagen in den Stunden von 11 bis 12 Uhr erteilt werden soll und wo die Geistlichen in der Zeit vor der Einsegnung den Fleiß ihrer Confirmanden mehr als zuvor in Anspruch nehmen, nöthigenfalls in den letzten 4 Wochen die Anforderungen der Schule an den häuslichen Fleiß der betreffenden Schüler in angemessener Weise zu ermäßigen sind.

Vom 12. November, die Pflege der deutschen Sprache bei den polnischen Schülern und die anzuwendende Methode betreffend.

Vom 22. Januar 1861. Mittheilung einer amtlichen Nachricht über das von dem Professor Dr. Herrig in Berlin geleitete Institut zur Ausbildung von Lehrern für die neueren Sprachen.

Vom 1. März 1861. Der Director hat dafür Sorge zu tragen, daß der 22. März, als Geburtsfest des jetzt regierenden Königs Wilhelm Majestät in der Weise wie bisher der 15. Oktober als Geburtsfest des hochsel. Königs Majestät gefeiert werde und der vaterländischen Jugend der Segen dieser Feier erhalten bleibe.

Vom 18. März. Der Director wird auf die in der Nikolaischen Buchhandlung in Berlin von dem Dr. Bremiker herausgegebene deutsche, besonders auf den Schulgebrauch berechnete Bearbeitung seiner im Jahre 1854 erschienenen Nova logarithmorum tabula Berolinensis, deren Preis auf 1¼ rl. festgesetzt ist, als auf ein empfehlenswerthes Buch aufmerksam gemacht.

Vom 21. März. Der Director wird zur Berichterstattung aufgefodert, wie und mit welchem Erfolge die durch die Circular-Verfügung vom 7. Januar 1856 getroffene Anordnung über den Unterricht in der philosophischen Propädeutik an dem hiesigen Gymnasium zur Ausführung gekommen ist.

Vom 25. März. Mittheilung des Ministerial-Rescript's vom 5. März, wonach bestimmt wird, daß die Studierzeit, welche studirende Inländer auf den österreichischen Universitäten zu Wien, Prag, Grätz und Innsbruck zugebracht haben, denselben auf das vor-schriftsmäßige Triennium resp. Quadriennium anzurechnen ist und daß hiervon nur hinsichtlich der Studirenden der Medicin die Universitäten zu Graz und Innsbruck ausgeschlossen sind, an denen eine medicinische Fakultät nicht besteht.

Endlich Mittheilung, daß durch den Zutritt mehrerer Anstalten zum Programmen-Austausch die Anzahl der einzusendenden Programme sich nunmehr auf 240 Exemplare erhöht.

Pod dniem 29. Października udzielono reskryptu ministerjalny z dnia 16. Października, wedle którego uczniom wyznania ewangelickiego, mającym po raz pierwszy do stołu Pańskiego przystąpić, ma być zwykłe nauka religii w dwóch najstósowniej-szych dniach co tydzień od 11 do 12. godziny udzielana i, gdyby uczniowie ci w tym czasie przez nauczycieli duchownych bardziej, niż przedtém, do pilności przytrzymywanymi być mieli, mają wtedy, skoroby konieczność tego była, żądania szkoły, co do pracy domowej tychże uczniów, w 4 ostatnich tygodniach odpowiednio być zmniejszone.

Pod dniem 12. Listopada tyczy się pielegnowania języka niemieckiego u uczniów polskich, tudzież metody nauczania tegoż.

Pod dniem 22. Stycznia 1861. udzielono urzędowej wiadomości o instytucie dla wykształcenia nauczycieli języków nowożytnych, którym kieruje Prof. Dr. Herrig.

Pod dniem 1. Marca polecono dyrektorowi, aby dzień 22. Marca, jako Urodziny Najjaśniejszego Pana, obecnie panującego Króla Wilhelma, podobnie uroczyste, jak dotąd dzień 15. Października, dzień Urodzenia św. p. Króla zmarłego był obchodzony i aby uroczystość ta błogi wpływ na młodzież i nadal wywierała.

Pod dniem 18. Marca zwrócono uwagę dyrektora na wyszłe w księgarni u Nicolaiego w Berlinie niemieckie wydanie w roku 1854 ogłoszonego dzieła: Nova logarithmorum tabula Berolinensis p. Dra Bremiker, którego cena na 1¼ tal. oznaczoną została.

Pod dniem 21. Marca zażądano od dyrektora sprawozdania względem wykonania w tutejszem gimnazjum rozporządzenia z dnia 7. Stycznia 1856 tyczącego się wykładu propedeutyki filozoficznej.

Pod dniem 25. Marca udzielono reskryptu ministerjalny z dnia 5. Marca przepisujący, że czas studyów przepędzony przez krajowców na uniwersytetach austriackich w Wiedniu, Pradze, Gradzisku i Inszpruku jako prawem przepisane triennium resp. quadriennium poczytany być ma i że w tym względzie tylko uniwersytety w Gradzisku i Inszpruku dla uczniów medycyny wyjątek stanowią, z powodu, że w nich fakultet medycyny nie istnieje.

Wreście doniesiono, że wskutek przystąpienia kilku zakładów naukowych do wymiany programatów, liczba odsyłanych odtąd wynosi 240 exemplarzy.

II.

Chronik des Gymnasiums.

Das Schuljahr begann am 26. September, nachdem vorher, noch in der Ferienzeit, die Anmeldungen und Prüfungen der neu aufzunehmenden Schüler stattgefunden hatten.

Am 15. Oktober wurde das Geburtsfest des hochseligen Königs Majestät in üblicher Weise durch eine kirchliche Feier und einen Schulaact begangen; die Festrede hielt der Gymnasiallehrer Marten.

Am 4. Februar fand die Abnahme des von den Lehrern der Anstalt Sr. Majestät dem Könige Wilhelm zu leistenden Dienstedes durch den Herrn Regierungsvize-Präsidenten Rothe statt. Derselbe wohnte zugleich dem Unterrichte in einigen Lectionen in der Prima bei.

Am 19. Februar hatte der Unterzeichnete die Freude, den im Gymnasialsaale versammelten Lehrern und Schülern mittheilen zu können, daß auf den Antrag der vorgeordneten Hohen Behörde des Herrn Ministers der geistlichen u. Angelegenheiten Excellenz dem Oberlehrer Tschackert das Prädikat eines „Professors“ und dem ordentlichen Lehrer Regentke das Prädikat eines „Ober-Lehrers“ in Anerkennung ihres bisherigen verdienstlichen Wirkens verliehen hat.

Am 12. 13. 14. März hielt der Königl. Regierungsrath Herr Dr. Brettner eine Revision der Anstalt ab.

Am 22. März beging die Anstalt das Geburtsfest des jetzt regierenden Königs Majestät in üblicher Weise; die Festrede hielt der Gymnasial-Lehrer Dr. Ławicki.

Von Ostern ab wurde der interimistische Gymnasiallehrer v. Ławicki in gleicher Eigenschaft an das Marien-Gymnasium in Posen versetzt. Derselbe hat seit Ostern 1858 mit gewissenhaftem Eifer und gutem Erfolge an der hiesigen Anstalt gewirkt und sich dieselbe zu bestem Danke verpflichtet. Zur Ergänzung der uns entzogenen Lehrkraft wurde der zweite Oberlehrer am Marien-Gymnasium in Posen, Spiller, an die hiesige Anstalt versetzt, der aber leider bisher verhindert war seine neue Stellung anzutreten, so daß seine Stunden während des Sommersemesters von den anderen Lehrern vertretungsweise übernommen werden mußten.

Am 22. April wurde unsere Anstalt durch die Anwesenheit Sr. Excellenz des Herrn Vize-Präsidenten v. Bonin beehrt, welcher sich das Lehrer-Collegium vorstellen ließ und die Räumlichkeiten des Gymnasial-Gebäudes in Augenschein nahm.

Kronika gimnazjum.

Rok szkolny rozpoczął się 26. Września. Poprzednio jeszcze podczas wakacji odbył się popis uczniów nowo przybywających.

15. Października obchodzono ze zwykłą uroczystością Urodziny ś. p. zmarłego króla Jego Mości nabożeństwem w kościele i aktem szkolnym; na uczczenie dnia tego mowę miał Nauczyciel gimnazjalny Marten.

4. Lutego odbierał Pan Vice-Prezes Regencyjny Rothe od nauczycieli zakładu naszego przysięgę wierności Najjaśniejszemu królowi Wilhelmowi. Przy tej sposobności raczył także być przytomnym na kilku lekcjach w kl. I.

19. Lutego miał niżej podpisany przyjemność uwiadomienia zgromadzonych na sali gimnazjalnej nauczycieli i uczniów, że na wniosek przełożonej Wysokiej Władzy Jego Excellencya Pan Minister Oświecenia udzielił raczył Nauczycielowi wyższemu Tschackert tytuł „Profesora“, a etatowemu Nauczycielowi Regentke tytuł „Nauczyciela Wyższego“ w dowód uznania ich dotychczasowego działania.

Dnia 12. 13. 14. Marca odbywał Królewski Radca Regencyjny P. Dr. Brettner rewizją zakładu naszego.

Dnia 22. Marca obchodził zakład ze zwykłą uroczystością Urodziny Najjaśniejszego Pana; na uczczenie dnia tego mowę miał Nauczyciel gimnazjalny Dr. Ławicki.

Od Wielkiej Nocy przeniesiono tymczasowego Nauczyciela gimnazjalnego Jakowickiego w tym samym charakterze do gimnazjum św. Maryi Magdaleny w Poznaniu. Od W. Nocy 1858 pracował przy zakładzie tutejszym z sumienną gorliwością i nader skutecznie, przez co sobie instytut do żywej zobowiązał wdzięczności. Natomiast przeniesiony został do zakładu naszego dotychczasowy drugi Nauczyciel wyższy przy gimnazjum św. Maryi Magdaleny w Poznaniu, Spiller, któremu niestety aż dotąd nie dozwoliły stosunki zająć nowe stanowisko, tak iż jego lekcye w ciągu półrocza latowego inni nauczyciele zastępować musieli.

22. Kwietnia zaszczycił zakład nasz obecnością swoją Jego Excellencya Pan Naczelnny Prezes von Bonin, który sobie przedstawić kazał collegium nauczycielskie i obejrzał gmach gimnazjalny.

Vor Weihnachten, Ostern und den Hauptferien empfangen die Schüler die heil. Sacramente.

Den Geistlichen, die den hiesigen Religionslehrer bei der Schülerbeichte bereitwillig unterstützt haben, wird im Namen der Anstalt der verbindlichste Dank abgestattet.

Durch den Tod verlor die Anstalt zwei Schüler, den Secundaner Wladimir von Grabowski und den Certaner Nathan Berliner.

Am 16. und 17. Juli fand unter dem Vorsitz des Herrn Regierungs- und Schul-Raths Dr. Brettner die Prüfung pro maturitate statt. Von den 14 Abiturienten war einer in Folge einer Augenkrankheit leider gehindert, sich der Prüfung zu unterziehen. Die übrigen 13 sind für reis zu den Universitäts-Studien erklärt, drei von ihnen, Borowski, Kozłowski und Lissner von der mündlichen Prüfung dispensirt worden. Von ihnen war:

Anton Borowski aus Kosten 10 Jahr auf dem Gymnasium, 2 Jahr in Prima,

Gustav Bothe aus Swadka in Böhmen
2 1/2 J. a. d. G. 2 J. i. L.

Stanislaus v. Bronikowski aus
Breslau . . . . 10 = 2 =

Theodosius Brysiewicz aus Sul-
mierzyce Kr. Adelnau 11 = 2 =

Emil Doepke aus Ostrowo . 10 = 2 =

Oswald Giese aus Dymacz
Kr. Krotoschin . . . 3 = 2 =

Stanislaus Golski a. Poflatki
Kr. Schroda . . . . 3 1/2 = 2 =

Lorenz Kotecki aus Klatka
Kr. Krotoschin . . . 4 = 2 =

Joseph Kozłowski a. Chorzenice
b. Radomsk i. Polen 9 1/2 = 2 =

Wladislaus Kuczynski a. Sul-
mierzyce Kr. Adelnau 1 1/2 = 2 =

Benjamin Lissner aus Ostrowo 7 = 2 =

Roch Marchwiak a. Wilkowi
Kr. Pleschen . . . . 8 1/2 = 2 =

Joseph Niemczewski a. Mo-
schin Kr. Schrimm 1 = 2 =

Nach den Angaben derselben werden Kotecki, Kuczynski und Marchwiak Theologie in Posen, Borowski Mathematik in Berlin, Giese, Golski und Niemczewski Medicin in Breslau, Bronikowski, Doepke und Lissner die Rechte und Cameralia in Berlin, Kozłowski die Rechte und Cameralia in Dorpat, Brysiewicz Agronomie in Eldena studiren, Bothe zum Steuerfache übergehen.

Während der Hauptferien wurden die hiesigen Schüler im Gymnasium unter der Leitung u. Beaufsichtigung eines Lehrers täglich einige St. beschäftigt.

Przed Bożem Narodzeniem, W. Nocą i wielkimi wakacyami przystępowali uczniowie do Sakramentów świętych.

Duchownym, którzy miejscowego nauczyciela Religii w jego duchownych obowiązkach łaskawie wspierali, składa się niniejszém w imieniu zakładu podziękowanie.

Śmierć zabrała nam dwóch uczniów, ucznia kl. II. Włodzimierza Grabowskiego i ucznia kl. VI. Nathana Berlinerera.

16. i 17. Lipca odbył się pod przewodnictwem Pana Radzcy Regencyjnego i Szkólnego Dr. Brettnera popis dojrzałości. Z 14 abiturjentów niemógł jeden dla choroby oczu poddać się popisowi. Pozostali 13 zostali uznani za dojrzałych, 3 z nich, Borowskiego, Kozłowskiego i Lissnera uwolniono od egzaminu ustnego.

Z nich był:

Antoni Borowski z Kościana 10 lat w gimnazyum, 2 lata w I.

Gustav Bothe z Swadki w Czechach
2 1/2 l. w g. 2 l. w I.

Stanisław Bronikowski z Wrocławia 10 - 2 -

Teodozy Brysiewicz z Sulmierzyce
pow. Odolanowskiego 11 - 2 -

Emil Doepke z Ostrowa . . . . 10 - 2 -

Oswald Giese z Dymacza pow.
Krotoszyńskiego . . . . 3 - 2 -

Stanisław Golski z Poklatek pow.
Średzkiego . . . . . 3 1/2 - 2 -

Wawrzyniec Kotecki z Klatki pow.
Krotoszyńskiego . . . . 4 - 2 -

Józef Kozłowski z Chorzemic pod Ra-
domskiem w król. Polskiem 9 1/2 - 2 -

Władysław Kuczynski z Sulmierzyce
pow. Krotoszyńskiego 1 1/2 - 2 -

Benjamin Lissner z Ostrowa . . . 7 - 2 -

Roch Marchwiak z Wilkowyi pow.
Pleszewskiego . . . . . 8 1/2 - 2 -

Józef Niemczewski z Mosiny pow.
Średzkiego . . . . . 1 - 2 -

Z nich zamierzają Kotecki, Kuczynski i Marchwiak słuchać teologii w Poznaniu, Borowski matematyki w Berlinie, Giese, Golski i Niemczewski medycyny w Wrocławiu, Bronikowski, Doepke i Lissner prawa i kameraliów w Berlinie, Kozłowski prawa i kameraliów w Dorpacie, Brysiewicz agronomii w Eldenie, Bothe zamierza przejść do cha.

Podczas wielkich wakacyi zatrudniano uczniów miejscowych po kilka godzin dziennie pod kierunkiem i dozorem jednego nauczyciela.

III.

Statistik des Gymnasiums.

Statystyka Gimnazjum.

A. Frequenz.

Am Schlusse des vorigen Schuljahres besuchten die Anstalt 291 Schüler; dazu traten im Laufe dieses Jahres 93, schieden aus 56, so daß am Schlusse dieses Schuljahres 328 verblieben, und zwar:

	I.	II.	IIIo.	IIIu.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIb.	Summa.
kathol. katol.....	28	46	23	28	24	3	37	2	41	3	235
evangel. ewangel.....	4	6	5	5	—	11	—	10	—	13	54
jüdische, moijesz.....	3	2	4	3	—	11	—	3	—	13	39
zusammen, ogołem	35	54	32	36	24	25	37	15	41	29	328

Die Vorbereitungs-klasse zählte 25 Schüler. Von diesen blieben 4 zurück, traten 11 hinzu, so daß am Schlusse 15 verblieben und zwar 5 katholische, 8 evangelische, 2 jüdische Schüler.

B. Lehrapparat.

Von den etatsmäßig ausgeworfenen Summen sind unter Anderem angeschafft worden:

für die Bibliothek:

Bopp's Vergleichende Grammatik III. — Stobaeus ed. Meineke. — Grammatici latini ed. Keil, III, 1. 2. — Fragmenta philosophorum Graecorum ed. Mullach. — Catonis praeter librum de re rustica quae exstant rec. Jordan. — C. Suetoni Tranquilli reliquiae, ed. Reifferscheid. — Lucian, ed. Fritzsche, I. — Madvigii emendationes Livianae. — Livius ed. Hertz. — Aristophanis Pax, ed. Richter. — Herodianus de prosodia, ed. M. Schmidt. — Vergilius, ed. Ribbeck. — Aristophanes, ed. Meineke. — Römisches Münzwesen, von Mommsen. — Hymni Homerici, ed. Baumeister. — Horatius Satiren, von Doederlein. — Meier, Opuscula academica, ed. Eckstein. — Grote und Fischer, Griechische Mythologie, IV. — Welcker Griechische Götterlehre II, 2. — Bernhardt's Griechische Literaturgeschichte. — Öffentliche Reden von Doederlein. — Chrysostomus, ed. Dübner. — Fragmente der griech. Rhythmiker von Westphal. — Scriptores rerum Prussicarum. — Ferner die Fortsetzungen von Thesaurus Graecae linguae, der Encyclopädie von Ersch und Gruber, der Geschichte der europ. Staaten von Heeren und Ukert, dem Centralblatt für die gesammte Unterrichtsverwaltung in Preußen von Stiehl u. a.

für die Schülerbibliothek:

Siemiński, podania i legendy. — Siemiński, A. Mickiewicz. — Herby Paprockiego. — Życie Jana Zamojskiego. — Z kroniki Sarmacyi Europejskiej Alexandra Gwagnina z Werony. — Dzieje panowania Zygmunta III. przez J. U. Niemczewicza, I, II. — Pisma Treści moralnej X. J. Wersczyńskiego. — Poezye Stanisława Serafina Jagodyńskiego. — Rozprawa o żydach Karaitach p. T. Czackiego. — Historia narodu polskiego p. X. A. Naruszewica III, IV. — Bülow, deutsche Geschichte in Bildern III, 13 — 16. — Kußen, Gedenktage deutscher Geschichte, 3 Bd. — J. Winkelmann's sämmtl. Werke, herausg. von Eiselen. — Nahden, Wanderungen eines alten Soldaten. — Archenholz, Geschichte des 7jähr. Krieges. — Göthe's sämmtl. Werke. — Lessing's gesammelte Werke. — Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit, Lief. 1 — 38. — Des Knaben Lust und Lehre. — Schmidt's Jugendschriften. — Eckstein, Jugendbibliothek. Lief. 1 — 3. — Herzberg, Feldzug der 10,000 Griechen. — Erzählungen von Hoffmann, u. a.

A. Liczba uczni.

W końcu zeszłego roku szkolnego uczęszczało do gimnazjum 291 uczniów; przybyło w ciągu tego roku 93, odeszło 56, tak iż w końcu tego roku pozostało 328, i to w kl.

W klasie przygotowawczej było 25 uczniów. Z nich pozostało 4, przybyło 11, tak iż w końcu roku pozostało 15 i to 5 katolików, 8 ewangelików, 2 żydów.

B. Stan środków naukowych.

Z funduszów etatem przeznaczonych zakupiono między innymi:

dla biblioteki gimnazjalnej:

dla biblioteki uczniów:

für das physikalische Kabinet:
Funken-Inductor nach Ruhmkorff. — Metallkugel, die im kalten Wasser schwimmt, im warmen unter sinkt. — Thoncylinder.

für das naturhistorische Kabinet:
Sammlungen mikroskopischer Objecte.

An Geschenken hat die Anstalt erhalten:
von der hohen Behörde:

Zeitschrift für allgemeine Erdkunde von Dr. K. Neumann. N. F. Bd. VIII. IX. — Grammatik der Romanischen Sprachen von Fr. Diez, Th. III. — Hesychius ed. M. Schmidt, III, 1—4. — Germaniens Völkerstimmen, von Firmenich, 24. Lief.

von dem k. Districts-Commissarius Herrn Heimburger aus Podkocze:

D. Johann Georg Krüniß, ökonomisch-technologische Encyclopädie, 146 Bde.

von dem Herrn Verfasser:

Thucydidesa Historya wojny pelop. przekładał Antoni Bronikowski. — Dzieła Platona, przekładał z z Greckiego Antoni Bronikowski. T. I.

von Herrn L. Jagielski in Posen:

Zabytek dawnej mowy Polskiej. w Pozn. 1857.

von der wissenschaftlichen Gesellschaft zu Posen:

Roczniki towarzystwa Przyjaciół nauk Poznańskiego, tom. I. — Przyczynki do dziejów Polskich z Archiwum miasta Wrocławia zebrał August Mosbach.

für das Naturalienkabinet:

vom Quartaner Lasker eine Muschel (Harpa articularis), von dem Quartaner Bartsch eine Schlange (Coluber natrix), von dem Quartaner Cohn eine Meernadel (Synnathus acus).

dla gabinetu historii naturalnej:

od ucznia kl. IV. Laskera Wrege stawową (Harpa articularis), od ucznia kl. IV. Bartscha węza (coluber natrix), od ucznia kl. IV. Cohna iglicznę (Synnathus acus).

Für alle diese Geschenke wird im Namen der Anstalt der herzlichste Dank ausgesprochen.

Za dary te składa zakład nasz uprzejmie podziękowanie.

L e c t i o n s t a b e l l e. Wykaz nauk ogólny.

Unterrichts-Gegenstände. Przedmioty naukowe.	I.	II.	IIIa.	IIIb.	IVa.	IVb.	Va.	Vb.	VIa.	VIIb.
Religion <i>Religia</i>	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2
Deutsch <i>Jezyk niemiecki</i> . . .	3	2	3	3	5	2	6	2	6	2
Polsnisch = <i>polski</i>	2	2	2	2	2	5	2	6	2	6
Latein = <i>łaciński</i>	8	10	10	10	9	9	10	10	10	10
Griechisch = <i>grecki</i>	6	6	6	6						
Französisch = <i>francuski</i> . . .	2	2	2	2	4	4				
Hebräisch = <i>hebrajski</i>	2	2								
Geschichte und Geographie <i>Historya i Jeografia</i>	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2
Mathematik u. Rechnen <i>Matematyka i Rachunki</i>	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Physik <i>Fizyka</i>	2	1								
Naturkunde <i>Historya naturalna</i>			1	1	2	2				
Zeichnen <i>Rysunki</i>	(1	1	1	1)		2		2		2
Schreiben <i>Kaligrafia</i>								2		2
Gesang <i>Spiewy</i>	(1	1	1	1	1	1)		2		2
	34	34	32	32	32	32	32	31	32	31

Lehrertabelle. Wykaz nauczycieli ogólny.

Lehrer.	I.	II.	III.	III a.	IV b.	V a.	V b.	VI a.	VI b.
Dr. Eger, Director, Ord. in I.	8 Latein. 2 Griech. Dich- ter.								
Dr. Pięsa, Professor, Ord. in Vb.	4 Mathematik. 2 Physik. 3 Deutsch. 3 Geschichte.	4 Mathematik. 3 Mathematik. 1 Physik.							
Stephan, Oberlehrer, Ord. in II.	2 Französisch.	7 Latein. 2 Griechisch. 2 Französisch. 2 Deutsch.	2 Drob.						10 Latein. 2 Deutsch.
Dr. v. Bronikowski, D.r., Ord. in III o.	4 Griechisch.		8 Latein. 2 Polnisch.		5 Polnisch.				
X. Rożanski, Religionslehr.	2 Religion. 2 Hebräisch.	2 Religion. 2 Hebräisch.	2 Religion.	2 Religion.		3 Religion.			3 Religion.
Polster, D.r., Ord. in IVb.		3 Latein. Dich- ter. 4 Griechisch. 2 Polnisch. 3 Geschichte.	3 Deutsch.	3 Deutsch.	9 Latein. 2 Deutsch.	6 Deutsch.			
Regenke, Oberlehrer, Ord. in III n.	2 Polnisch.								10 Latein. 2 Deutsch.
Cywiński, Gymn.-Lehrer, Ord. in VIIb.									
Dr. Zwołski, Gymn.-Lehrer, Ord. in Va.									
Kotliński, Gymn.-Lehrer, Marten, Gymn.-Lehrer.									
Dr. Lawicki, Gymn.-L., Ord. in IVa.									
Roil, Hülflehrer.									
Dr. v. Waawrowski, Hülfel., Ord. in VIa.									
V. Jakowicki, Hülflehrer.*)									
Preb. Schuber, evang. Religionslehr.									

*) Die Eltern. S. Seitenl. S. 29.

Ordnung der Prüfung.

Dienstag, den 13. August.

Zeit.	Czas.	Gegenstand.	Przedmiot.	Lehrer. Nauczyciel.	Klasse. Klasa.
9	9 $\frac{1}{2}$	Religionslehre.	Religia	X. Rożański	I. II.
9 $\frac{1}{2}$	10	Griechisch	Język grecki	Dr. Bronikowski	I.
10	10 $\frac{1}{2}$	Mathematik	Matematyka	Dr. Piegsa	II.
10 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{3}{4}$	Griechisch	Język grecki	Dr. Ławicki	IIIa.
10 $\frac{3}{4}$	11	Latein	Język łaciński	Regentke	IIIb.
11	11 $\frac{1}{4}$	Mathematik	Matematyka	Marten	IVa.
11 $\frac{1}{4}$	11 $\frac{1}{2}$	Latein	Język łaciński	Polster	IVb.
11 $\frac{1}{2}$	12	Vorträge der Quartaner und Tertianer. Deklamacye uczniów kl. IV. i III.			

Nachmittags.

2	2 $\frac{1}{4}$	Latein	Język łaciński	Dr. Zwolski	Va.
2 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{2}$	Latein	Język łaciński	Tschackert	Vb.
2 $\frac{1}{2}$	3	Geographie	Geografia	Roil	V a. b.
3	3 $\frac{1}{4}$	Latein	Język łaciński	Dr. Wawrowski	VIa.
3 $\frac{1}{4}$	3 $\frac{1}{2}$	Latein	Język łaciński	Cywiński	VIb.
3 $\frac{1}{2}$	4	Vorträge der Sextaner und Quintaner. Deklamacye uczniów kl. VI i V.			

Mittwoch, den 14. August:

Schlussfeierlichkeit

um 9 Uhr Vormittags.

1. Gesang.
  2. Vorträge von Schülern.
  3. Gesang.
  4. Vorträge eigener Arbeiten :
    - des Abiturienten Oswald Giese: Über den Einfluss des klassischen Alterthums auf die moderne Bildung.
    - des Abiturienten Joseph Niemcewski: Progrès des sciences chez les Polonais pendant le siècle de Sigismund-Auguste.
    - des Abiturienten Stanislaus v. Bronikowski: Co jest najprzedniejszém i najmilszém dla człowieka zajęciem?
- welcher im Namen der Abiturienten von der Anstalt Abschied nimmt.
- Hierauf nimmt der Primaner Franz Hannszylld von den Abiturienten Abschied.
5. Gesang.
  6. Entlassung der Abiturienten und Verlesung der Verlesungen durch den Director.

Das neue Schuljahr beginnt am 19. September. Am 18. September Vormittags finden die Anmeldungen, Nachmittags die Prüfungen der neu aufzunehmenden Schüler statt. Dieselben haben ein Geburts- und Impf-Attest, sowie ein Zeugniß über den zuletzt genossenen Unterricht beizubringen.

Porządek popisu.

Wtorek, dnia 13. Sierpnia.

Lehrer. Nauczyciel.	Klasse. Klasa.
X. Rożański	I. II.
Dr. Bronikowski	I.
Dr. Piegsa	II.
Dr. Ławicki	IIIa.
Regentke	IIIb.
Marten	IVa.
Polster	IVb.

Po południu.

Dr. Zwolski	Va.
Tschackert	Vb.
Roil	V a. b.
Dr. Wawrowski	VIa.
Cywiński	VIb.

W Środę, dnia 14. Sierpnia:

ZAKOŃCZENIE

o godzinie 9. z rana.

1. Śpiew.
  2. Deklamacye uczniów.
  3. Śpiew.
  4. Mowy:
    - Abiturienta Oswald Giese:
    - Abiturienta Józefa Niemcewskiego
    - Abiturienta Stanisława Bronikowskiego:
- który w imieniu odchodzących pożegna instytut.
- Następnie uczeń kl. I. Franciszek Haunszylld pożegna abiturientów.
5. Śpiew.
  6. Pożegnanie abiturientów i przeczytanie promocyi przez Dyrektora.

Dnia 19. Września rozpocznie się nowy rok szkolny. Dnia 18. Września przed południem zgłosić się winni nowi uczniowie, po południu odbędzie się z nimi popis. W tym celu powinni złożyć metrykę, świadectwo szczepionej ospy, tudzież świadectwo wykazujące ich postępy w naukach.

Dr. Robert Enger,

Director.

Ordnung der

Dienstag, den 13.

Zeit.	Czas.	Gegenst.
9	9 1/2	Religionslehre...
9 1/2	10	Griechisch .....
10	10 1/2	Mathematik .....
10 1/2	10 3/4	Griechisch .....
10 3/4	11	Latein .....
11	11 1/4	Mathematik .....
11 1/4	11 1/2	Latein .....
11 1/2	12	Vorträge der Du

Nachmitta

2	2 1/4	Latein .....
2 1/4	2 1/2	Latein .....
2 1/2	3	Geographie .....
3	3 1/4	Latein .....
3 1/4	3 1/2	Latein .....
3 1/2	4	Vorträge der Se

Mittwoch, den 14.

Schlussfeier

um 9 Uhr Vormit

1. Gesang.
2. Vorträge von Schülern.
3. Gesang.
4. Vorträge eigener Arbeiten :
des Abiturienten Oswald
Über den Einfluss d
des Abiturienten Joseph Wi
Progrès des scienc
des Abiturienten Stanislaus
Co jest najprzednie
welscher im Namen der Abiturier
Abschied nimmt.
Hierauf nimmt der Primaner
den Abiturienten Abschied.
5. Gesang.
6. Entlassung der Abituriente
Versehnungen durch den Director.

Das neue Schuljahr beginnt
Am 18. September Vormittag
dungen, Nachmittags die Prüfun
nehmenden Schüler statt. Diese
burts- und Impf-Attest, sowie ei
mlest genossenen Unterricht beizul

© The Tiffen Company, 2007

TIFFEN Gray Scale

A 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

R G B G B W W G K M

zadek popisu.

k, dnia 13. Sierpnia.

Lehrer. Nauczyciel.	Klasse. Klasa.
.X. Rożański	I. II.
.Dr. Bronikowski	I.
.Dr. Piegsa	II.
.Dr. Ławicki	IIIa.
.Regentke	IIIb.
.Marten	IVa.
.Polster	IVb.

ów kl. IV. i III.

południu.

.Dr. Zwolski	Va.
.Tschackert	Vb.
.Roil	V a. b.
.Dr. Wawrowski ...	VIa.
.Cywiński	VIb.

ów kl. VI i V.

ONCZENIE

odzinie 9. z rana.

uczniów.

Oswalda Giese:

Józefa Niemczewskiego
and-Auguste.

Stanisława Bronikowskiego:

odchodzących pożegna instytut.

en kl. I. Franciszek Haunszyld
tów.

abiturientów i przeczytanie pro
ktora.

ia rozpocznie się nowy rok szkolny.
nia przed południem zgłosić się
wie, po południu odbędzie się z
tym celu powinni złożyć metry
czepionej ospy, tudzież świadec
ch postępy w naukach.